

Nr 48

Utlåtande i anledning av motioner angående förbudet mot pantsättning av aktier i vissa bolag.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna nr 309 i första kammaren av herr *Dahlén m. fl.* och nr 380 i andra kammaren av herr *From* har yrkats, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att frågan om en uppmjukning av förbudet mot pantsättning av aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse, måtte upptagas till förnyat övervägande.

Beträffande motiveringen för detta yrkande hänvisas, i den mån redogörelse därför icke lämnas i det följande, till motionen II: 380.

Över motionerna har utskottet inhämtat yttranden från bankinspektionen, Svenska bankföreningen, Svenska sparbanksföreningen och Sveriges jordbrukskassaförbund.

Gällande rätt

I 59 § lagen den 31 mars 1955 om bankrörelse förekommer vissa bestämmelser i fråga om kredit mot pant av aktier. Bl. a. stadgas, att bankaktiebolag icke må såsom pant mottaga aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i ett förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse. Vad som sålunda stadgats om kredit mot pant av aktier skall äga motsvarande tillämpning i fråga om kredit mot pant av förlagsbevis.

Motsvarande bestämmelser återfinnes i 28 § lagen den 3 juni 1955 om sparbanker och i 37 § lagen den 25 maj 1956 om jordbrukskasserörelse.

Historik

Den i banklagen intagna bestämmelsen om förbud för bank att såsom pant mottaga aktier i vissa slags bolag har överförts från tidigare gällande banklag. Den ursprungliga grundvalen för detta förbud, vilket tillkom år 1933, var ett förslag av 1924 års *bankkommitté*, vars betänkande (SOU 1927: 11)

innehåller en utförlig motivering för den nya bestämmelsen. Huvuddragen av vad som där anfördes är följande.

Genom 1911 års banklag fick bankerna en viss begränsad rätt till aktieförvärv. Bland motiven härför var främst att bankerna genom att få tillfälle att verkställa och deltaga i aktieemissioner skulle kunna mera direkt stödja företagsamheten inom landet. I verkligheten kom lagändringen att mera än som åsyftats bidra till en förändring av bankernas verksamhet. Med stöd av sin aktieförvärrätt bildade nämligen bankerna särskilda dotterbolag, vilka hade till huvudsaklig uppgift att förvärva och förvalta aktier. Sådana finansbolag med uppgift att driva emissionsverksamhet och aktiehandel bildades även mången gång i form av sidobolag till vederbörande bank, d. v. s. utan något delägarskap från bankens sida men med direktörer och styrelseledamöter i banken såsom intressenter i och ledare för även finansbolaget. Den under första världskrigets år rådande högkonjunkturen jämte den fortgående inflationen var gynnsamma för all slags finansierings- och emissionsverksamhet.

Behovet av kapital för finansiering av den kraftiga industriella expansion som ägde rum under de nämnda krigsåren tillgodosågs i främsta rummet av bankerna. Särskilt till en början skedde detta framför allt genom att bankerna i stor utsträckning belånade nyemitterade aktier. I vissa banker förekom en avsevärd kreditgivning till dotter- eller sidobolag, vilka därvid som säkerhet lämnade sina aktier i de företag där de var intresserade. När ett konjunkturomslag inträffade och värdena på bankernas belåningsobjekt under fortgången av den år 1920 inträdande deflationen sjönk eller försvann, uppstod förluster, som för vissa banker var av betydande omfattning.

Genom lagändring 1921 meddelades förbud för bank att förvärva aktier i bolag, vars verksamhet huvudsakligen bestod i att förvalta eller driva handel med aktier eller fast egendom. Även sedan aktieförvärrätten inriktats på andra slag av aktier kom emellertid bankerna att under de därpå följande åren lida avsevärda förluster på aktieinnehav. De stora krediterna till dotter- och sidobolag, vilka krediter i allmänhet använts för aktieförvärv, ådagalade enligt bankkommitténs uppfattning att aktieförvärrätten i bankverksamheten infört ett spekulationsmoment, som i viss mån påverkat bankverksamheten i dess helhet. Aktieförvärrätten föreslogs nu bli avskaffad.

Lagstiftningen rörande kreditgivningen borde, ansåg kommittén, huvudsakligen syfta till att bevara bankernas soliditet. Från denna utgångspunkt prövade kommittén bl. a. huruvida särskilda lagbestämmelser erfordrades angående kreditgivningen mot säkerhet av aktier. Efter att ha belyst aktiekrediternas omfattning och relation till den fasta inlåningen ävensom aktiernas börsvärde i relation till deras belåningsvärde konstaterade kommittén, att om man tog hänsyn till de belånade aktierna som helhet någon an-

märkning knappast kunde göras mot den vid en viss tidpunkt förefintliga genomsnittliga belåningsmarginalen. Emellertid fanns bland de belånade aktierna många som kommittén fann icke ens med den vidaste säkerhetsmarginal ha bort godtagas såsom belåningsobjekt. Detta gällde framför allt aktier i bolag, som sysslade med emissionsverksamhet eller aktiehandel.

Bland de bestämmelser som kommittén föreslog i syfte att hålla bankernas kreditgivning mot aktier inom rimliga gränser ingick förbud mot belåning i bank av aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen bestod i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkade emissionsrörelse. Det skulle dock vara bank obetaget att såsom pant mottaga aktie i bolag av det nämnda slaget tillika med annan pant, som i och för sig prövats vara betryggande. I sin motivering till förslaget anförde kommittén, att om förbindelserna med emissions- och liknande bolag visat sig vara och enligt sakens natur måste vara riskfyllda, detta i alldeles särskild grad gällde krediter, för vilka aktier i bolag av nämnda slag lagts såsom säkerhet. Då dylika aktier i sig själva representerade endast den marginal som kunde förefinnas mellan aktieportföljens inköpsvärden och den kredit som bolaget kunde ha åtnjutit för inköpens finansiering, måste nämligen värdet av förstnämnda aktier vara osäkert. Härtill kom att värdena på de i aktieportföljen ingående aktierna ofta var svårbedömliga, enär dessa aktier vanligen i stor utsträckning avsåg nystartade, utvidgade eller ombildade företag.

Vid remissbehandlingen blev 1924 års bankkommittés förslag bl. a. i här avsedda delar föremål för viss kritik. I sina huvudsakliga delar, bl. a. dessa, ledde det inte till några omedelbara lagstiftningsåtgärder. I stället uppdrogs åt 1932 års banksakkunniga att göra en översyn av förslaget. I sitt betänkande (SOU 1932: 30) upptog de sakkunniga i oförändrad form det av bankkommittén föreslagna stadgandet angående förbud mot belåning av vissa slag av aktier. Dock utslöts tilläggsstadgandet att det skulle vara bank obetaget att som pant mottaga aktier av ifrågavarande slag tillika med annan betryggande säkerhet. Då syftemålet med förbudet var att bankerna över huvud taget ej skulle godtaga dylika aktier såsom säkerhet för lån och då den av kommittén föreslagna bestämmelsen vid sin tillämpning måhända skulle kunna medföra, att prövningen av den andra säkerhetens beskaffenhet blev mindre sträng, ansåg de sakkunniga bestämmelsen mindre lämplig.

Det förnyade remissförfarandet synes icke ha framkallat några egentliga invändningar mot det avsedda förbudet. Dock framfördes av Sveriges industriförbund uppfattningen att en bestämd skillnad måste göras för aktier i sådana emissions- eller investeringsbolag, som enligt uttrycklig bestämmelse i gällande bolagsordning var förhindrade att uppta lån. Förbundet anförde, att aktier i dylika bolag kunde erbjuda en god säkerhet och betydligt mindre risk än de däri ingående aktieposterna var för sig. Av kommerskollegium betecknades dessa synpunkter som beaktansvärda.

Departementschefen anslöt sig i *propositionen 1933:167* till vad banksakkunniga förordat. Beträffande Industriförbundets förslag påpekade han att något sådant bolag som förbundet nämnt icke fanns eller hade funnits i Sverige och att såvitt bekant ej heller något förslag om bildande av ett dylikt bolag förelåg. Då därjämte de ekonomiska möjligheterna för startande av ett sådant företag syntes mycket ovissa, ansågs förbundets framställning ej böra föranleda någon ändring av banksakkunnigas förslag. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen.

En omfattande översyn av banklagstiftningen verkställdes av *1949 års banklagssakkunniga*, som i sitt betänkande (SOU 1952:2) framlade förslag till bl. a. en ny lag om bankrörelse. Beträffande förbudet för bank att som pant mottaga aktier och förlagsbevis i förvaltningsbolag etc. hänvisade de sakkunniga till den motivering därför som givits av 1924 års bankkommitté. Rent teoretiskt måste, sade de sakkunniga, banks förbindelse med sådana bolag vara särskilt riskfyllda, eftersom aktiekapitalet i dessa bolag är i dubbel måtto riskbärande; även bolagets tillgångar består ju av riskbärande kapital. De sakkunniga konstaterade emellertid, att de förvaltningsbolag, vilkas aktier noterades på A:1-listan på fondbörsen, hade en tillfredsställande relation mellan eget och främmande kapital och att detta även i stor utsträckning var fallet med de företag vilkas aktier ingick i deras portföljer. Härtill kom att dessa förvaltningsbolag hade sina tillgångar placerade i ett flertal sinsemellan oberoende företag, vilket verkade utjämnande och i så måtto stabiliserande på värdet av aktierna i bolagen. Av dessa skäl och då det från samhällsynpunkt syntes vara av intresse att öka tillgången på riskvilligt kapital, hade de sakkunniga kommit till den uppfattningen att förbudet mot belåning av förvaltningsbolags aktier och förlagsbevis borde kunna uppmjukas. I enlighet härmed föreslog de att ifrågasvarande förbud icke skulle gälla beträffande bolag med en sådan finansiell ställning som nyss beskrivits. Då det emellertid vore av vikt att en marknad funnes för de belånade aktierna, borde som villkor för belåningsbarhet föreskrivas, att aktierna noterades på fondbörsens A:1-lista; härigenom skapades även en viss garanti för att bolaget uppfyllde det nämnda villkoret. Det förutsattes slutligen, att bankspektionen skulle ägna särskild uppmärksamhet åt krediter mot säkerhet av dylika aktier.

Vid remissbehandlingen av betänkandet tillstyrktes förslaget angående viss möjlighet till belåning av förvaltningsbolags aktier och förlagsbevis av de remissinstanser som yttrade sig i ämnet. I *propositionen 1955:3* upptogs emellertid den dittills gällande banklagens förbud mot belåning av förvaltningsbolags aktier utan ändring i förslaget till ny sådan lag. Chefen för finansdepartementet förklarade sig icke vara beredd att vid detta tillfälle tillstyrka en uppmjukning av förbudet i enlighet med de sakkunnigas förslag. Vissa skäl talade visserligen för detta, men konsekvenserna

av förslaget vore svåra att överblicka. Enligt departementschefens uppfattning måste ytterligare överväganden i vissa hänseenden ske innan slutlig ståndpunkt kunde tagas i denna fråga.

I *bankoutskottets utlåtande 1955: 5*, vilket godkändes av riksdagen, framhölls i anslutning till vad departementschefen sålunda uttalat att frågan vore av sådant intresse att utskottet ville understryka vikten av att den i fortsättningen ägnades ingående uppmärksamhet av Kungl. Maj:t.

I t. o. m. år 1955 gällande sparbankslagstiftning saknades motsvarighet till det ovan behandlade stadgandet i banklagen. Något sådant stadgande föreslogs inte heller av 1948 års sparbankssakkunniga i deras betänkande (SOU 1954: 10) rörande ny sparbankslag. Vid remissbehandlingen av betänkandet förordade emellertid bank- och fondinspektionen, att en sådan bestämmelse skulle införas även för sparbankernas del. I *propositionen 1955: 151* anslöt sig chefen för finansdepartementet till denna uppfattning och föreslog sålunda ett stadgande i sparbankslagen motsvarande det som för bankernas del redan gällde och avsågs fortsätta att gälla. Vad som beträffande bankerna sagts om överväganden i fråga om uppmjukning av belåningsförbudet skulle gälla även för sparbankernas del. Bevis om tillskott till garantifond eller grundfond i sparbanken skulle även omfattas av förbudet. Riksdagen beslöt i enlighet med propositionen.

Icke heller i tidigare författningar rörande jordbrukskasserörelsens verksamhet förekom något stadgande av här behandlad typ, och något förslag om ett sådant väcktes icke av 1950 års jordbrukskassautredning i dess betänkande (SOU 1955: 1) med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m. Vid remissbehandlingen betecknades det av såväl bank- och fondinspektionen som Svenska bankföreningen såsom en brist i utredningsförslaget, att regler därom saknades, och båda instanserna föreslog att jordbrukskasselagstiftningen skulle kompletteras i detta hänseende. Bank- och fondinspektionen framhöll i sitt yttrande, att lån mot säkerhet av aktier eller förlagsbevis torde vara tämligen sällsynta hos jordbrukets kreditkassor och att det knappast syntes finnas anledning tro att frekvensen av sådana lån skulle ökas mera avsevärt hos kassorna. Det syntes emellertid oriktigt att man skulle lämna kassornas rätt att bevilja sådana krediter helt oreglerad. I *propositionen 1956: 122* med förslag till lag om jordbrukskasserörelsen m. m. upptog departementschefen också ett stadgande om belåningsförbud av angivet slag. Förbudet omfattade även bevis om andel i eller tillskott till kreditkassorna själva eller till annan kreditkassa. Riksdagen biträdde propositionen.

I *motioner år 1957* rörande sparstimulerande åtgärder föreslogs bl. a. en uppmjukning av banklagens förbud mot belåning av aktier i förvaltnings-

bolag etc. *Bankoutskottet* (utl. nr 22) hänvisade härvid till sitt ovan berörda uttalande i ämnet i utlåtandet 1955: 5.

I skrivelse till Kungl. Maj:t år 1958 hemställde *Svenska bankföreningen* bl. a., att förslag skulle föreläggas riksdagen om sådan ändring av 59 § banklagen, att bank skulle få lämna kredit mot pant av aktier i och förlagsbevis utställda av förvaltnings- och emissionsbolag, där bolagets aktier inregistrerats vid fondbörs inom riket och därstädes dagligen uppropades. Föreningen uttalade i sin skrivelse, att den utveckling som ägt rum på det ekonomiska området sedan banklagssakkunniga år 1952 avgav sitt betänkande hade givit nya belägg för hur betydelsefullt det vore att tillgången på riskvilligt kapital kunde ökas. Med hänsyn till näringslivets växande kapitalbehov vore det angeläget, att man så långt möjligt undanröjde det hinder mot kapitalanskaffning genom nyemissioner i förvaltningsbolag som förbudet mot belåning i bank av dylika bolags aktier och förlagsbevis utgjorde.

Vid remissbehandlingen av bankföreningens framställning föranledde denna vissa reservationer från några remissinstansers sida men lämnades i övrigt utan erinran. Bankofullmäktige påtalade att det nära personella sambandet mellan de större förvaltningsbolagen och bankerna kunde tänkas öppna icke invändningsfria möjligheter att finansiera nyemissioner i förvaltningsbolagen medelst bankkrediter. Bank- och fondinspektionen ansåg att tillräcklig sovring bland förvaltningsbolagen inte erhöles enbart genom villkoret om inregistrering på fondbörsen, eftersom bolagen vore av varierande art och deras karaktär efter hand kunde ändras. Inspektionen fann det därför erforderligt att undantagsstadgandets tillämpning bleve beroende av prövning i varje särskilt fall av tillsynsmyndigheten.

I *propositionen 1959: 33*, vari bankföreningens skrivelse behandlades, konstaterade chefen för finansdepartementet, att vid remissbehandlingen av frågan från vissa håll givits uttryck för en restriktivare hållning än tidigare. Ytterligare överväganden syntes därför tills vidare böra anstå; något förslag med anledning av skrivelsen framlades således icke. *Bankoutskottet*, vars utlåtande (nr 4) godkändes av riksdagen, hänvisade till sina åren 1955 och 1957 gjorda uttalanden i ämnet. Utskottet sade att det icke funnit anledning att frånga sin tidigare uppfattning utan alltjämt ansåg spørsmålet så betydelsefullt, att det borde ägnas ingående uppmärksamhet av Kungl. Maj:t och i lämpligt sammanhang göras till föremål för närmare utredning.

Vissa uppgifter om börsnoterade förvaltningsbolag

Av de 115 aktiebolag vilkas aktier vid utgången av år 1965 var inregistrerade på Stockholms fondbörs var 15 hänförliga till kategorien förvaltningsbolag, i detta sammanhang kallade »investmentbolag». Av det nominella

värdet på samtliga inregistrerade aktier, ca 8 256 milj. kronor, svarade investmentbolagen för ca 548 milj. kronor eller drygt 6 1/2 procent.

Tillgängliga uppgifter om investmentbolagens aktieinnehav visar att detta i regel fördelar sig på ett antal dotterbolag och ett antal övriga bolag. Fler-talet investmentbolag har i sin aktieportfölj till vida övervägande delen aktier i andra bolag än dotterbolag och därvid huvudsakligen börsnoterade aktier. I några fall är aktieportföljen tämligen jämnt fördelad på de båda kategorierna, och i ett fall hänför sig i runt tal två tredjedelar av aktieinnehavet till dotterbolag.

Villkoren för inregistrering av aktier vid Stockholms fondbörs återfinnes i börsordningen (SFS 1960: 15).

Motionerna

I motionerna redogöres för 1949 års banklagssakkunnigas förslag om ändring av regeln om förbud mot belåning av förvaltningsbolags aktier etc. samt statsmakternas ställningstagande i ämnet. I anslutning härtill framhåller motionärerna, att förvaltningsbolagen under de senaste åren genomgått en betydande utveckling, bl. a. genom övertagande av en rad större och mindre företag, och att ett stort antal förvaltningsbolag nu är börsnoterade. Det påpekas också att småsparare och aktiesparklubbar med hänsyn bl. a. till riskfördelningen funnit förvaltningsbolags aktier vara fördelaktiga placementsobjekt.

Remissyttrandena

Samtliga remissinstanser tillstyrker att motionerna skall ge anledning till åtgärd från riksdagens sida.

Bankinspektionen framhåller inledningsvis att ett stort antal nya förvaltningsbolag tillkommit under den tid som förflutit sedan 1949 års banklags-sakkunniga framlade sitt förslag. Beträffande såväl de äldre som de under senare år tillkomna gäller, säger inspektionen, att det är fråga om en grupp företag, som sinsemellan visar mycket stora olikheter i fråga om storlek, ledningens kvalitet, konsolidering och utdelningspolitik samt portföljernas sammansättning bl. a. från riskfördelningssynpunkt. Inspektionen motsätter sig därför bestämt införandet av en lagregel som ger bankerna en obegränsad rätt att belåna aktier i förvaltningsbolag.

Ett antal förvaltningsbolag har, påpekar inspektionen, sina aktier inregistrerade vid fondbörsen. Sådan inregistrering föregås av en prövning av att det är fråga om seriösa företag med tillfredsställande kapitalrelation och riskfördelning. Med hänsyn härtill och i överensstämmelse med tidigare

förslag tillstyrker inspektionen att förbudet mot belåning häves beträffande sådana aktier i förvaltningsbolag som är börsnoterade. Härigenom erhålles en objektiv gränsdragning. Inspektionen förutsätter emellertid därvid att bankerna tillämpar försiktiga belåningsnormer. Vid bestämmandet av belåningsvärdena bör nämligen vederbörlig hänsyn tagas till respektive aktieportföljs kvalitet och sammansättning, då det föreligger väsentliga olikheter även mellan de vid börsen ackrediterade företagen i dessa avseenden.

I enlighet med det sagda föreslår inspektionen att 59 § andra stycket banklagen får följande lydelse:

Aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse, må av bankbolag mottagas som pant allenast om aktierna i bolaget inregistrerats vid fondbörs inom riket.

Motsvarande ändringar anses böra övervägas beträffande 28 § sparbankslagen och 37 § jordbrukskasselagen.

Svenska bankföreningen erinrar om föreningens ovan refererade skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ämne år 1958 och chefens för finansdepartementet i propositionen 1959: 33 redovisade ställningstagande därtill. Föreningen yttrar vidare:

För närvarande utgör frågan om näringslivets kapitalförsörjning ett av de mest brännande problemen i vår samhällsekonomi. Särskilt är det angeläget att tillgången på riskvilligt kapital kan ökas. Bankföreningen finner det därför i hög grad önskvärt att man undanröjer det hinder mot kapitalanskaffning genom nyemissioner i förvaltningsbolag som förbudet mot belåning i bank av sådana bolags aktier otvivelaktigt utgör. Enligt bankföreningens mening bör det utan risk för insättarna kunna överlämnas åt bankerna att fritt bedöma i vad mån holdingbolagsaktier kan anses utgöra en betryggande kreditsäkerhet. I vart fall bör sådan frihet utan vidare kunna medges om holdingbolaget är börsnoterat.

Bankföreningen tillstyrker sålunda motionärernas förslag.

Sveriges jordbrukskassförbund ställer sig likaledes positivt till förslaget och anför:

Bland nu befintliga bolag av den typ förbudet avser torde de allra flesta ha en tillfredsställande relation mellan eget och främmande kapital. Åtskilliga av dessa bolags aktier noteras på Stockholms fondbörs A: 1-lista, vilket bl. a. innebär, att det finns en marknad för dem. Dessa papper efterfrågas, som motionären riktigt påpekar, av många mindre sparare, som finner dem vara lämpliga placeringsobjekt på grund av den starka riskspridning, som karakteriserar många av dessa företags aktieportföljer. Jordbrukskassförbundet kan inte finna det motiverat att man längre upprätthåller ifrågasättande förbud mot pantsättning av aktier i börsnoterade förvaltningsbolag och vill därför föreslå, att det uppdrages åt kreditinstitututredningen att i samband med dess översyn av nu gällande bestämmelser för kreditinstitutens kreditgivning ta upp denna fråga.

Svenska sparbanksföreningen uttalar att banklagens förbud mot pantsättning av aktier i vissa bolag enligt föreningens mening bör ses i relation till och eventuellt diskuteras i samband med en genomgång av tillåtna lånesäkerheter över huvud taget för samtliga grupper av bankinstitut. Även Sparbanksföreningen finner det lämpligt att den föreslagna utredningsuppgiften hänskjutes till kreditinstitututredningen.

Kreditinstitututredningens uppdrag och direktiv

Den år 1962 tillkallade kreditinstitututredningen har till uppgift att verkställa en översyn av gränsdragningen mellan olika kreditinstituts verksamhetsområden m. m. Utredningen skall sålunda göra en förutsättningslös avvägning av de olika kreditinstitutens inbördes ställning och funktion på kreditmarknaden. Mot bakgrund av sitt bedömande i detta hänseende skall utredningen pröva i vad mån olika regler angående de skilda kreditinstitutens verksamhet fortfarande är motiverade och framlägga av denna prövning betingade förslag till lagändringar. Utredningen skall företaga en samlad översyn av de bestämmelser för kreditinstitutens rörelse, som är av betydelse för gränsdragningen mellan institutens verksamhetsområden. Vad gäller utlåningsreglerna har i direktiven särskilt nämnts blott frågan om kreditinstitutens rätt till s. k. bunden långivning. I 1966 års riksdagsberättelse har angivits, att utredningsarbetet kommer att fortgå under hela år 1966.

Utskottet

Enligt banklagstiftningen får affärsbank, sparbank eller jordbrukskassa icke såsom pant för lån mottaga aktie i bolag, vars verksamhet huvudsakligen består i att förvalta eller driva handel med aktier eller som idkar emissionsrörelse. Denna särbestämmelse rörande de s. k. förvaltnings- eller investmentbolagens aktier är för sparbankernas och jordbrukskassornas del av ganska sent datum; den tillkom nämligen genom den nya sparbankslagen 1955 och den nya lagen om jordbrukskasserörelse 1956. Förebilden hämtades i båda fallen i lagen om bankrörelse, där en sådan bestämmelse infördes år 1933.

Bakgrunden till sistnämnda lagändring var vissa missförhållanden, som uppkommit inom bankverksamheten och som hade samband med bankernas tidigare rätt att förvärva och äga aktier. Under krigsåren på 1910-talet förekom i betydande utsträckning att bankerna bildade dels dotterbolag avsedda för emissionsverksamhet och aktiehandel, dels formellt fristående s. k. sidobolag i samma syfte. Till följd av frikostig kreditgivning

till dessa närstående bolag — mot säkerhet i av dem ägda aktier — råkade vissa banker vid den sedermera inträdande efterkrigsdeflationen ut för avsevärda förluster. Statsmakterna förbjöd genom lagändring 1921 bankerna att förvärva aktier i förvaltningsbolag. Bankernas fortsatta förluster på aktieinnehav föranledde emellertid utredning om ytterligare åtgärder i syfte att bevara bankernas soliditet. Det förslag om förbud även mot belåning av förvaltningsbolags aktier som år 1927 framlades av 1924 års bankkommitté var avsett att tjäna detta syfte. Det upptogs i det väsentliga oförändrat av 1932 års banksakkunniga, vilkas översyn av den förstnämnda kommitténs arbetsresultat låg till grund för 1933 års proposition.

I slutet av 1940-talet inleddes en omfattande översyn av lagen om bankrörelse, verkställd av 1949 års banklagssakkunniga, vilka framlade sitt betänkande 1952. Dessa sakkunniga anförde att det teoretiskt fanns fog för att bibehålla dittills gällande särställning för förvaltningsbolagens aktier, eftersom sådana bolags tillgångar består av riskbärande kapital. Belåningsförbudet föreslogs emellertid bli upphävt såvitt gällde sådana förvaltningsbolagsaktier som noterades på A:1-listan på fondbörsen. Ifrågavarande företag hade, konstaterade de sakkunniga, en tillfredsställande relation mellan eget och främmande kapital, och de hade också sina tillgångar placerade på ett sätt som innebar god riskfördelning. Ett avskaffande av belåningsförbudet beträffande aktier i dessa bolag borde leda till en ökad tillgång på riskvilligt kapital, som vore i samhällets intresse.

Trots en positiv reaktion från remissinstansernas sida blev banklagssakkunnigas förslag på denna punkt icke förverkligat. I propositionen år 1955 om ny banklag uttalade föredragande departementschefen att ytterligare överväganden behövdes innan det var möjligt att slutligt ta ställning till förslaget. Vid riksdagsbehandlingen underströks av bankoutskottet, att Kungl. Maj:t borde ägna frågan ingående uppmärksamhet. Denna uppfattning gav utskottet ånyo uttryck för år 1959, sedan chefen för finansdepartementet i en proposition anfört att ytterligare överväganden i ämnet syntes höra anstå tills vidare.

Av de remissinstanser som nu yttrat sig har bankinspektionen gått så långt att den direkt föreslagit en ändring i 59 § banklagen av innebörd att även förvaltningsbolags aktier blir belåningsbara. Svenska bankföreningen delar i sak bankinspektionens uppfattning, och detsamma är förhållandet med Sveriges jordbruksskaffeförbund, som anser att den sedan år 1962 verk samma kreditinstitututredningen bör få i uppdrag att vid sin översyn av bestämmelserna för kreditinstitutens kreditgivning ta upp frågan om en ändring av banklagstiftningen på ifrågavarande punkt. Även Svenska sparbanksföreningen förordar detta.

Utskottet finner att goda skäl framförts för en omprövning av förbudet för kreditinstituten att mottaga förvaltningsbolags aktier såsom pant för lån, åtminstone vad beträffar de börsnoterade investmentbolagen. Dessa

bolag är i regel väl konsoliderade och har sina aktieportföljer sammansatta på sådant sätt att riskspridningen blir god. Därtill kommer att deras aktieinnehav som regel hänför sig huvudsakligen till andra börsnoterade företag. De omständigheter som här anförts gör att köp av förvaltningsbolagens aktier inte minst för aktiesparare i liten skala kan te sig som en lämplig placering. Det gällande belåningsförbudet minskar otvivelaktigt vederbörande aktieägares ekonomiska handlingsfrihet och kan bl. a. därigenom komma att minska förvaltningsbolagens möjligheter till aktieemission.

Frågan om en ändring av det här berörda stadgandet måste dock ses i ett större sammanhang. Innan en lagändring sker bör i varje fall garantier föreligga för att inte på nytt sådana missförhållanden uppstår som ursprungligen motiverade förbudets tillkomst. Vidare behöver noga övervägas hur den krets av förvaltningsbolag skall definieras, beträffande vars aktier förbudet inte skulle gälla. Utskottet är sålunda inte berett att ansluta sig till bankinspektionens förslag om en omedelbar lagändring utan anser att en sådan bör baseras på en grundligare prövning av frågan.

Kreditinstitututredningen har till uppgift att företa en samlad översyn av de bestämmelser för kreditinstitutens rörelse som är av betydelse för gränsdragningen mellan institutens verksamhetsområden. Vid denna översyn torde även det av motionärerna berörda stadgandet bli föremål för uppmärksamhet. Utskottet, som på grundval av föreliggande material intar en i princip positiv inställning till en uppmjukning av förbudet för kreditinstitut att mottaga aktie i förvaltningsbolag som pant för lån, finner det motiverat att riksdagen för Kungl. Maj:t ger till känna att riksdagen förutsätter att den här berörda frågan blir föremål för prövning genom kreditinstitututredningens försorg.

Aberopande vad här anförts hemställer utskottet,

att riksdagen i anledning av motionerna I: 309 och II: 380 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 22 november 1966

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle, Hilding, Gustaf Henry Hansson, Åke Larsson, Palm, Lundberg, Larfors och Mattsson;

från andra kammaren: herrar Regnéll, Hagnell, Franzén i Motala, Börjesson i Glömminge, Bengtsson i Landskrona, Larsson i Umeå, Rask* och Löfgren.

* Ej närvarande vid justeringen.